

אַחַר הַפֶּסַח אֲסוּר בְּהִנָּאָה שהחמץ היה ברשות ישראל, ונחשב כממונו של המלווה הישראלי, והרי זה חמץ שעבר עליו הפסח שאסור בהנאה. **חֶמֶץ שֶׁנִּפְלָה עָלָיו מִפֶּלֶת** ונתכסה תחת גל האבנים - **הָרִי הוּא כְּמִבְעֵר** ואין צורך לחפשו ולשורפו²³. **רָבֵן גַּמְלִיאֵל אָמַר**: אימתי חשוב כמבוער? **כָּל שְׂאִין הַפֶּלֶב יָכוֹל לְחַפֵּשׂ אַחֲרָיו** - שהחמץ קבור תחת המפולת בעומק שלושה טפחים:

משנה ד

הָאוֹכֵל תְּרוּמַת חֶמֶץ - חמץ שהוא תרומה גדולה **בַּפֶּסַח**²⁴, אם אכלה **בְּשׁוּגָג** - **שְׁלֵא יָדַע שֶׁהִיא תְּרוּמָה**, אף אם ידע שזה חמץ - **מִשְׁלֵם קֶרֶן וְחֻמֶּשׁ** אף על פי שחמץ בפסח אינו שווה כלום, לפי שהאוכל תרומה בשוגג משלם לפי המידה שאכל ולא לפי ערך הפירות. אבל אם אכל את תרומת החמץ **בְּמִזִּיד** - **שִׁידַע שֶׁהִיא תְּרוּמָה**, אף אם שגג בחמץ - **פְּטוּר מִתְּשֻׁלוּמִים** - שהאוכל תרומה במזיד דינו כגזלן ופטור מחומש, וחייב לשלם מעות לפי ערך התרומה, אך לחמץ בפסח אין ערך דמים, שהרי אסור בהנאה. ובתרומה טמאה פטור מלשלם אפילו **וּמִדְמֵי עֵצִים** - היינו כמה שהיתה שווה להסיק בה את התנור (שרשאי הכהן להסיקה תחת תבשילו), כיוון שחמץ בפסח אסור בהנאה, ונמצא שלא הפסיד את הכהן כלום:

ר' עובדיה מברטנורא למפרע דשל ישראל הוה: הרי הוא כמבוער. ואף על פי כן צריך לבטלו, שמא יפקח הגל במועד ונמצא עובר עליו: כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו. וכמה היא חפישת הכלב, ג' טפחים: ד בשוגג. ששגג בתרומה אפילו הויד בחמץ: משלם קרן וחומש. ואע"ג דחמץ בפסח אסור בהנאה ולא שוה מידי, משום דבאוכל תרומה בשוגג כתיב (ויקרא כ"ב) ונתן לכהן את הקודש, דבר הראוי להיות קודש, שאין משלם לו מעות אלא פירות והתשלומים נעשים תרומה הלכך לאו בתר דמים אזלינן: כמזיד. שהויד בתרומה אפילו שגג בחמץ פטור מן התשלומין: ומדמי עצים. אם תרומה טמאה היא אין משלם דמי עצים שהיתה ראויה להסיק תחת תבשילו, משום דמזיד בתרומה אינו אלא כשאר גולן דעלמא, ומעות משלם לפי דמים ולא לפי מדה, וחמץ בפסח לאו בר דמים הוא שהרי אסור בהנאה, ואף להסיק לא חזי ולא מידי אפסדיה:

ביאורים והרחבות

23. בגמרא (לא, ב) למדין, אמר רב חסדא: וצריך שיבטל בלבו (אפילו ששינו הרי הוא כמבוער בכל זאת צריך שיבטל בלבו).
24. **הקדמה**: נאמר בתורה (ויקרא כב יד): "וְאִישׁ כִּי יֵאָכֵל קֹדֶשׁ בְּשֹׁגְגָה וְיִסַּח חֶמְשֵׁיתוֹ עָלָיו וַיִּמָּן לִפְנֵיהֶן אֶת הַקֹּדֶשׁ", מכאן לזר שאוכל תרומה **בשוגג**, שחייב לשלם לכהן את הקרן בתוספת חומש. ואינו משלם מעות, אלא פירות חולין, והם נעשים תרומה. כמו כן התשלום אינו לפי ערך התרומה, אלא תשלום הפירות הוא לפי מידת התרומה שאכל. אך האוכל תרומה **במזיד** - דינו כגזלן, ופטור מחומש, וחייב לשלם מעות לפי ערך התרומה. משנתנו דנה בזר האוכל תרומת חמץ בפסח, אם חייב בתשלום.

באיזו מצה יוצא ידי חובה בפסח

משנה ה

אֵלוֹ דְּבָרִים מְמִינֵי הַתְּבוּאָה שְׂאֵדָם הַאוֹכֵל כְּזֵית
מִצֵּה מֵהֶם יוֹצֵא בְּהֵן יְדֵי חוֹבְתוֹ שֶׁל אֲכִילַת מִצַּת
מִצְווֹה בְּפֶסַח - לֵילָה רֵאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח: **בְּחַטִּים,
בְּשֵׁעוּרִים, בְּפֶסְמִין וּבְשִׁיפוֹן וּבְשִׁבְלֵת שׁוּעֵל²⁵.**
וְיוֹצֵאֵין יְדֵי חוֹבַת מִצַּת מִצְווֹה גַּם בְּדִמְאֵי -
מִתְבוּאָה שֶׁסֶפֶק אִם עִשְׂרוּ מִמֶּנָּה²⁶, וּבְמַעֲשֵׂר
רֵאשׁוֹן הַשִּׁיבְרָה לְלוֹי שֶׁנִּשְׁטְלָה תְּרוּמָתוֹ - תְּרוּמַת
מַעֲשֵׂר לִכְהֵן, וּמוֹתֵר הוּא לְזָרִים²⁷, וּבְמַעֲשֵׂר שְׁנֵי
וְהַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּפְדּוּ וּמוֹתֵרִים בְּאֲכִילָהּ בְּכָל מְקוֹם²⁸, אִם
אִפֵּה מֵהֶם מִצֵּה יֹצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ, וְהַפְּהָנִים יִכּוּלִים
לְצַאת יְדֵי חוֹבַת מִצֵּה בְּחֻלָּה - חֶלֶק הָעִיסָה הַנִּיחָן
לְכַהֲנִים וּבְתְרוּמָהּ שֶׁאֵף עַל פִּי שְׂאִסוּרִים לְזָרִים,
מוֹתֵרִים לְכַהֲנִים²⁹.

אָבֵל לֹא יוֹצֵאִים יְדֵי חוֹבַת מִצַּת מִצְווֹה בְּטָבֵל -

מִצֵּה מִתְבוּאָה שֶׁלֹּא הוֹפְרָשׁוּ מִמֶּנָּה תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת³⁰, וְלֹא בְּמַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן

ביאורים והרחבות

25. גרסינן בגמרא (לה, א): הני (חמשת מיני דגן) אין, אורז ודוחן לא! מנהני מילי? אמר רבי שמעון בן לקיש, וכן תנא דבי רבי ישמעאל, וכן תנא דבי רבי אליעזר בן יעקב: אמר קרא: "לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות", דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהן ידי חובתו במצה, יצאו אלו (אורז ודוחן) שאין באין לידי חימוץ אלא לידי סירחון.
26. בגמרא (לה, ב) למדין שעל אף שחכמים אסרו לאכול מדמאי עד שיעשר, מכל מקום הקלו לעניים, שכן רוב עמי הארץ מעשרים הם, וכיוון שיכול הוא להפקיר את נכסיו וייעשה עני, לפיכך גם עכשיו אפילו לא הפקיר, יצא בו ידי חובתו בפסח.
27. בגמרא (שם) למדין שמדובר כאן במקרה שהקדים הלוי את הכהן בעוד החיטה בשיבולים, ולקח את המעשר לפני שהפרישו ממנו תרומה, ואמנם הפריש הלוי את תרומת המעשר לכהן, אבל לא הופרשה תרומה גדולה, ובדיעבד מה שעשה עשוי ואינו צריך להפריש תרומה גדולה.
28. בגמרא (שם) למדין שמדובר כאן במקרה שנתן את הקרן ולא נתן את החומש, (שהרי הפודה מעשר או הקדש צריך להוסיף חומש), וקמ"ל שהחומש אינו מעכב.
29. בגמרא (שם) למדין שהחידוש כאן הוא שהייתי אומר שמצה שיוצאים בה ידי חובה, צריכה להיות דווקא מצה שווה לכל אדם, קמ"ל "מצות" "מצות" ריבה, וכל סוגי מצות יוצאים בהם, אפילו המיוחדים לאנשים מסוימים (כהנים).
30. בגמרא (שם) למדין שלא רק טבל מהתורה, שהרי ברור הוא שלא יוצאים ידי חובה במצה של טבל, אלא כאן מדובר אפילו בטבל מדרבנן, שזרעו בעציץ שאינו נקוב (שמדאורייתא דבר הצומח בעציץ כזה אין בו איסור טבל, וחובת ההפרשה ממנו היא רק מדרבנן).

ר' עובדיה מברטנורא

בעינינו, וחלה ותרומה אינן ראויין לזרים, קמ"ל: חלות תודה ורקיקי נזיר אין יוצאין בהן. אף על פי שהן מצה גמורה, דכתיב (שמות יב) ושמתם את המצות, מצה המשתמרת לשם מצה, יצאו אלו שאינן משתמרות לשם מצה אלא לשם זבח: למכור בשוק יוצאין בהם. דכל למכור בשוק אמר אי מזדבנא מזדבנא, ואי לא, אכילנא לה אנא למצה של מצה: ו בחזרת. בערבי חס"א לטוג"א בלע"ז: ובעולשים. בערבי הנדב"י. ובלע"ז אנדיב"א. והערוך פירש שהוא ירק שקורין לו בלע"ז קרשפי"ל: ובתמכה. סיב הגדל סביבות הדקל: וכחרחבינא. (אלקרעצני"א בערבי): ובמרוז. מין כוסברתא הוא מר ביותר: בין

שלא נטלה תרומתו לכהן, שדינו כטבל³¹, ולא במעשר שני והקדש שלא נפדו ואסורים באכילה³².

חלות מצה הבאות עם קרבן תודה ורקיקי נזיר - מצות שהנזיר הביא עם קרבנו, אם עשאן לעצמו כדי לאכלם עם קרבנו, וכעת נמלך ורוצה לצאת בהם ידי חובה - אין יוצאין בהן ידי חובת מצת מצווה אף על פי שהן מצה גמורה, שנאמר (שמות יב, יז): "ושמתם את המצות" - מצה המשתמרת לשם מצה, יצאו אלו שאינן משתמרות לשם מצה אלא לשם זבח. אבל אם עשאן כדי למכור בשוק לחיבי תודה ולנזירים שיביאום עם קרבנותיהם - יוצאין בהן ידי חובת מצת מצווה בפסח³³:

באיזה מרוז יוצא ידי חובה בפסח

משנה ו

ואלו מיני ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו של אכילת מרוז בפסח: בחזרת - חסה ובעלשין ובתמכא - "חזרת" של ימינו ובחרחבינא ובמרוז - מין כוסבר, שכל אלו טעמם

מר³⁴.

ביאורים והרחבות

31. בגמרא (שם) למדין שכאן מדובר שהלוי הקדים את הכהן לאחר מירוח הכרי (לא בשבולים), שאז כבר התחייבה התבואה במעשרות, ונטל מעשר ראשון, ועדיין לא נטל הכהן תרומה גדולה, שבמקרה כזה חייב הלוי ליתן לכהן לא רק תרומת מעשר אלא אף תרומה גדולה, לפיכך אין יוצאים ממנו ידי חובת מצה.

32. בגמרא (שם) למדין שמדובר כאן אף במקרה שלא נפדו כהלכתן, כיצד? מעשר שני שפדאו על אסימון, והתורה אמרה: "וצרת הכסף" דבר שיש לו צורה (ובאסימון אין צורה), והקדש שחיללו על גבי קרקע, והתורה אמרה: "ונתן הכסף וקם לו" (ולא קרקע).

33. בגמרא (שם) למדין שהטעם הוא, שיתכן שיימלך בדעתו ויאכלם בעצמו, וכשעשאן למכור בשוק, אמר: אם ימכרו - מה טוב, ואם לאו - אצא בהם ידי חובת מצה פסח, ונמצא שמתחילה שמרן מן החימוץ לשם פסח.

34. בגמרא (לט, א) מסופר: רבינא אשכחיה (מצאו) לרב אחא בריה דרבא דהוה מהדר אמריתא (מחזר אחר הצמח הנקרא "מרוז", המוזכר במשנה), אמר ליה מאי דעתין דמרירין טפי (מדוע אתה מחפש דווקא מרוז, כיוון שהוא מר יותר), והא חזרת תנן, ותנא דבי שמואל: חזרת, ואמר רבי אושעיא: מצוה בחזרת. ואמר רבא: מאי חזרת? חסא. מאי חסא? דחס רחמנא עילון. ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: למה נמשלו מצריים כמרוז (דכתיב: "וימרו